

AUTIK SPEKTOR BUZILISHI BO'LGAN BOLALAR TASNIFI

U.M.Utbasarova

Alfraganus universiteti v.b dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15285744>

Annotatsiya: ushbu maqolada auzimli bolalar tasnifi va bolalar rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: autizm, asperger, sidrom, sensor, motor, ijtimoiylashish, mexanizm.

Autizm-bu miya rivojlanishining buzilishi natijasida yuzaga keladigan va ijtimoiy o'zaro ta'sir va muloqotning aniq va har tomonlama yetishmasligi, shuningdek cheklangan ijtimoiy munosabatlar va takroriy harakatlar bilan tavsiflangan ruhiy holat. Ushbu belgilarning barchasi uch yoshdan oldin o'zini namoyon qila boshlaydi. Yengil belgilar va alomatlar qayd etilgan shunga o'xshash holatlar autizm spektrining buzilishi deb ataladi.

Ko'p jihatdan autizmning rivojlanishi ekologiyaaning turli zararli ishlab chiqarish maxsulotlarning tabiatga ta'siri va bu zararli moddalarning inson tanasida to'planishi bolada mavjud sezgilar yordamida atrof olamni qabul qililish va o'rganishga kerakli bo'lgan ko'nikmalarning chiklanganligi bilan nomoyon bo'ladi. Autizm spektrining buzilishi haqida ota-onalar bola 18 oyga yetganida bolaning g'ayrioddiy xatti-harakatlarini sezaдилar va 24 oyga kelib ota-onalarning 80 foizi boladagi o'zgarishlarga e'tibor berishadi. Ota-ona yodda tutishi lozim. Bolalardagi bu ruhiy holat faqatgina pedagogika yordamida bosh miyada atrof olamni o'rganish uchun zarur asab hujayralarini xosil bo'lishi yordamida korreksiyalanadi. Kompleks pedagogik ta'sirning kechikishi uzoq muddatli natijaga ta'sir qilishi mumkinligi sababli, agar quyidagi belgilar mavjud bo'lsa, bolani darhol mutaxassisga ko'rsatish kerak:

- hayotining 12 oyiga kelib, bola hali gugulamaydi;
- hayotining 12 oyga kelib, u imo-ishora qilmaydi (qo'lini narsalarga ishora qilmaydi, xayrlashish uchun qo'l silkitmaydi va hokazo);
- 16 oyga kelib, so'zlarni talaffuz qilmaydi;
- 24 oyga kelib, u ikki so'zli iboralarni aytmaydi (exolaliya bundan mustasno);
- biron bir yoshga kelib til yoki ijtimoiy ko'nikmalarning birdan yo'qolishi kuzatiladi.

Tashxis qilishda asosiy omillar yoki mexanizmlarini emas, balki bolaning xatti-harakatlarni tahlil qilishga asoslangan. Autizmda tavsiya etilgan ro'yxatdagi kamida oltita alomat bo'lishi kerak, ulardan kamida ikkitasi ijtimoiy o'zaro ta'sirlarning sifatli buzilishini nazarda tutishi kerak, bittasi cheklangan va takrorlanadigan xatti-harakatlarni tasvirlashi kerak. Alomatlar ro'yxatida ijtimoiy yoki hissiy o'zaro munosabatlarning yo'qligi, nutqdan foydalanishning stereotipik yoki takrorlanadigan tabiati yoki nutqning o'ziga xosligi va ma'lum tafsilotlar yoki narsalarga doimiy qiziqish mavjudligi bilan belgilanadi.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti tomonidan nashr etilgan kasalliklarning xalqaro tasnifiga ko'ra

F84. 0 bolalar autizmi (bolalar autizmi)

F84. 1 atipik autizm (Atypical Autism)

F84. 2 Rett sindromi (Rett sindromi)

F84. 3 bolalik davridagi parchalanish buzilishi (Childhood Disintegrative Disorder)

F84. 4 aqliy zaiflik va stereotipik harakatlar bilan birlashtirilgan giperaktiv buzilish (aqliy qaytish va stereotipik harakatlar bilan bog'liq bo'lgan haddan tashqari buzilish)

F84. 5 Asperger sindromi (Asperger sindromi)

F84. 8 rivojlanishning boshqa asosiy buzilishlari (Pervasive developmental disorders)

F84. 9 birlamchi rivojlanishning o'ziga xos bo'lmagan buzilishlari (Pervasive developmental disorders) (Aniqlanmagan birlamchi rivojlanish buzilishi)

Bolalar autizmi (bolalar autizmi) Ijtimoiy o'zaro ta'sirdagi sifatli buzilishlar quyidagi beshtadan kamida ikkitasi bilan ifodalanadi:

1. ijtimoiy o'zaro ta'sirni tartibga solish uchun ko'z, yuz ifodalari, tana pozitsiyalari va imo-ishoralaridan yetarli darajada foydalana olmaslik;

2. o'zaro manfaatlar, his-tuyg'ular yoki umumiy faoliyat almashinuvidan foydalangan holda tengdoshlar bilan munosabatlarni rivojlantira olmaslik;

3. agressiya paytida tinchlantirish yoki hamdardlik bildirish uchun kamdan-kam hollarda boshqa insonlarning yordamiga muxtojlar va boshqalarning qayg'u alomatlariga hamdard bo'la olmaydilar;

4. boshqa insonlar bilan quvonch, qiziqish yoki yutuqlarni baham ko'rish uchun izlanishning yo'qligi;

5. boshqa insonlarning his-tuyg'ulariga javoban namoyon bo'ladigan ijtimoiy-emotsional o'zaro munosabatlarning yo'qligi yoki ijtimoiy kontekstga muvofiq xatti-harakatlarning modulyatsiyasining yo'qligi yoki ijtimoiy va kommunikativ xatti-harakatlarning zaif integratsiyasi.

Aloqa sohasidagi sifatli buzilishlar quyidagilardan kamida bittasi tomonidan taqdim etiladi:

1. muloqotning muqobil modeli sifatida imo-ishora yoki yuz ifodalaridan foydalanish orqali kompensatsiyaga urinishlar bilan birga kelmaydigan og'zaki tilning kechikishi yoki to'liq rivojlanmaganligi;

2. turli xil spontan xayoliy yoki (erta yoshda) ijtimoiy taqlid o'yinining yo'qligi;

3. suhbatni boshlash yoki davom ettirishning nisbiy qobiliyatsizligi;

4. tilning stereotipik yoki takroriy ishlatilishi, so'zlar va jumllarning o'ziga xos ishlatilishi.

Quyidagi to'rttadan kamida bittasi tomonidan taqdim etilgan xatti-harakatlar, qiziqishlar yoki faoliyatning cheklangan, takrorlanadigan yoki stereotipik turlari:

1. stereotipik va cheklangan qiziqish turlari bo'yicha faol faoliyat;

2. muayyan funksional bo'lmagan tartib va odatlarga aniq majburiy rioya qilish;

3. stereotip va takrorlanadigan mexanika

4. tilning stereotipik yoki takroriy ishlatilishi, so'zlar va jumllarning o'ziga xos ishlatilishi.

Quyidagi to'rttadan kamida bittasi tomonidan taqdim etilgan xatti-harakatlar, qiziqishlar yoki faoliyatning cheklangan, takrorlanadigan yoki stereotipik turlari:

1. stereotipik va cheklangan qiziqish turlari bo'yicha faol faoliyat;

2. muayyan funksional bo'lmagan tartib va marosimlarga aniq majburiy rioya qilish;

3. stereotipik va takrorlanadigan mexanik harakatlar;

4. predmetlarning qismlari yoki o'yin materialining funksional bo'lmagan elementlari bilan harakatlar.

Tashxis qo'yish uchun hayotining dastlabki uch yilida rivojlanish buzilishining belgilari bo'lishi kerak. Ushbu sohada diagnostik konsensusga erishish urinishlarini aks ettirgan holda,

so'nggi 2 diagnostika mezonlari o'rtasidagi farqlar katta emasligini ta'kidlash mumkin.

Autizmda tez-tez uchraydigan ba'zi alomatlar mavjud, ammo tashxis qo'yish uchun asosiy deb hisoblanmaydi. Biroq, ular e'tiborga loyiqdir, bular giperaktivlik (ayniqsa erta bolalik yoki o'spirinlik davrida), eshitish giper va fotosensitivligi va tovushga turli xil reaksiyalar (ayniqsa hayotning dastlabki 2 yilida aniq namoyon bo'ladi, lekin odatda vaqti-vaqti bilan yoki doimiy ravishda va kattalarda mavjud), teginishga yuqori sezuvchanlik, g'ayrioddiy odatlar ovqatlanish paytida, shu jumladan oziq-ovqat bo'lmagan ovqatlar, o'ziga zarar etkazish, og'riq sezuvchanligi pastligi, tajovuzkor namoyishlar va kayfiyat o'zgarishi. Ular ushbu kasallikka chalingan insonlarning kamida 1/3 qismida uchraydi.

Retta Sindromi (Rett's Syndrome)

Retta sindromi (Rett sindromi) Deyarli faqat 1:10000 – 1:15000 chastotali qizlarda uchraydigan neyropsixiyatrik irsiy kasallik qizlarda og'ir aqliy zaiflikning sababi hisoblanadi. Kasallik birinchi marta avstriyalik nevrolog Andreas Rett (nem. Andreas Rett) 1966 yilda tashkil etilgan. 6-18 oygacha bo'lgan bolaning rivojlanishi odatiy holdir, ammo keyin nutq, vosita va predmetlarni tanish qobiliyatlarini yo'qotishni boshlaydi. Ushbu holatga xos bo'lgan narsa-bu qo'llarning stereotipik, monoton harakatlari, ularni ishqalash, shu bilan birga maqsadga muvofiq bo'lmagan harakatlar. Nutq qiyinlashadi, javoblar monoton yoki exolalik bo'lib qoladi, ba'zida nutq butunlay yo'qoladi (mutizm). Past psixologik ohang mavjud. Bolaning yuzi asta-sekin qayg'uli, "jonsiz" ifodani oladi, nigohi diqqat markazida bo'lmaydi yoki uning oldida bir nuqtaga yo'naltiriladi.

Bola rivojlanishining dezintegrativ buzilishi (Childhood Disintegrative Disorder).

Oddiy rivojlanishning dastlabki ikki yilidan keyin paydo bo'ladigan bolalarda kam uchraydigan kasallik. Xarakterli: nutq, ijtimoiy ko'nikmalar, ichak yoki siydik pufagi funktsiyalarini boshqarish kabi sohalarida ilgari o'rganilgan ko'nikmalarning keskin yo'qolishi; sensorli-motor koordinatsiyasi ham buziladi. Natijada chuqur va qaytarib bo'lmaydigan demans rivojlanadi. Kasallikning tabiati aniqlanmagan, kasallikning oldini olish usullarini samarali davolash hozirda mavjud emas. Rett sindromi kabi erta bolalik autizmi bilan bog'liq deb hisoblanadi. Sinonim: regressiv sindromlar.

Asperger Sindromi (Asperger's Syndrome)

Asperger sindromi (Asperger sindromi) Beshta umumiy ijtimoiy o'zaro ta'sirdagi jiddiy qiyinchiliklar, shuningdek cheklangan, stereotipik, takrorlanadigan qiziqish va faoliyat repertuari bilan tavsiflangan rivojlanish buzilishlari. U autizmdan, birinchi navbatda, nutq va kognitiv qobiliyatlar umuman saqlanib qolishi bilan farq qiladi. Sindrom ko'pincha aniq noqulaylik bilan tavsiflanadi. Sindrom avstriyalik psixiatr va pediatr Xans Asperger (Hans Asperger) sharafiga nomlangan bo'lib, u 1944 yilda og'zaki bo'lmagan aloqa qobiliyatining yo'qligi, tengdoshlariga nisbatan hamdardlik va jismoniy noqulaylik bilan cheklangan bolalarni tasvirlab bergan. Aspergerning o'zi "autizimli bolalarik psixopatiya"atamasini ishlatgan.

“Asperger sindromi” atamasini ingliz psixiatri Lorna Ving (Lorna Wing) 1981 yilgi nashrida taklif qilgan sindromning zamonaviy konsepsiyasi 1981 yilda paydo bo'lgan va ommalashtirish davridan so'ng, 1990-yillarning boshida diagnostika standartlari ishlab chiqilgan. Sindromning turli jihatlarida hali ham ko'plab hal qilinmagan savollar mavjud. Shunday qilib, ushbu sindrom yuqori funktsional autizmdan farq qiladimi yoki yo'qmi noma'lum, shu sababli uning tarqalishi aniqlanmagan. Asperger sindromi tashxisidan

butunlay voz kechish va uni tashxis bilan almashtirish taklif qilindi "autizm spektri kasalligi" zo'ravonlikni ko'rsatadi. Sindromning aniq sababi noma'lum. Yagona davolash usuli yo'q va mavjud qo'llab-quvvatlash usullarining samaradorligi foydasiga ma'lumotlar cheklangan.

Qo'llab-quvvatlash simptomlar va faoliyatni yaxshilashga qaratilgan va xulq-atvor terapiyasiga tayanadi, o'ziga xos nuqsonlarga e'tibor qaratadi va past aloqa qobiliyatlari, takroriy muntazam harakatlar va jismoniy noqulayliklarga murojaat qiladi. Aksariyat bolalar yoshi ulg'aygan sayin yaxshilanadi, ammo ijtimoiy va aloqa muammolari saqlanib qolishi mumkin.

Atipik autism (Atypical Autism)

Atipik autism (Atypical Autism) Miyaning rivojlanishining buzilishi natijasida yuzaga keladigan va ijtimoiy o'zaro ta'sir va muloqotning aniq va har tomonlama yetishmasligi, shuningdek, cheklangan qiziqishlar va takroriy harakatlar bilan ifodalanadi. Bolalar autizmida (F84.0) boshlanish yoshi (3 yoshdan keyin) yoki kamida 3 diagnostika mezonidan birining yo'qligi bilan farq qiladi. Bu ko'pincha chuqur aqliy nogiron bolalarda va retseptiv nutqni rivojlanishning og'ir o'ziga xos buzilishi bo'lgan insonlarda uchraydi. Atipik autizmni tashxislash uchun holat quyidagi mezonlarga javob berishi kerak:

Anormal yoki buzilgan rivojlanish 3 yosh yoki undan katta yoshda namoyon bo'ladi;

Ijtimoiy o'zaro ta'sirning sifatli buzilishi yoki muloqotning sifatli buzilishi yoki cheklangan, takrorlanadigan va stereotipik xatti-harakatlar, qiziqishlar va faoliyat;

3. Autizmning diagnostik mezonlarida ko'rsatilgan (F84.0) belgilarni hammasi mavjud emas.

Aniqlanmagan rivojlanish buzilishlari (Pervasive developmental disorders, unspecified)

Rivojlanishning asosiy buzilishlari o'ziga xos emas (Pervasive developmental disorders, unspecified) (ingl. pervasive developmental disorder not otherwise specified; PDD-NOS) - eskirgan tasnifdagi uchta autizm spektrining buzilishi va beshta asosiy rivojlanish buzilishlaridan biri. Amerika ruhiy kasalliklar diagnostikasi va statistik qo'llanmasining 4-nashri (DSM-IV) ma'lumotlariga ko'ra, nospetsifik birlamchi rivojlanish buzilishi ijtimoiy o'zaro ta'sir yoki og'zaki va og'zaki bo'lmagan muloqotning chuqur buzilishidir yoki agar cheklangan xatti-harakatlar, qiziqishlar va kasblar o'ziga xos birlamchi va boshqa kasalliklar mezonlariga javob bermasa tashxis qo'yiladi. Ko'pincha o'ziga xos bo'lmagan birlamchi rivojlanish buzilishi atipik autizm deb ataladi, chunki u autizm buzilishi mezonlariga javob bermaydi — masalan, u keyinchalik o'zini namoyon qiladi, aks holda yoki kamroq aniqlanadi va uchta mezon ham birlashtiriladi. Shunga qaramay, ICD-10 atipik autizmga ega. Biroq, ICD-10da atipik autizm va o'ziga xos bo'lmagan birlamchi rivojlanish buzilishi ajralib turadi va turli xil kodlarga ega. Ko'pincha, o'ziga xos bo'lmagan birlamchi rivojlanish buzilishi klassik autizmga qaraganda yengilroq deb hisoblanadi, bu mutlaqo to'g'ri emas. Ba'zi xususiyatlar yengilroq, ba'zilari esa, aksincha, og'irroq. DSM-5 ning yangi nashrida o'ziga xos bo'lmagan birlamchi rivojlanish buzilishi autizm (autizm buzilishi), Asperger sindromi va bolalik davridagi parchalanish buzilishi bilan birlashtirilgan. Hozirgi vaqtda ularning barchasi autizm spektrining buzilishi (ingl. autizm spektrining buzilishi; ASB) va o'ziga xos bo'lmagan birlamchi rivojlanish buzilishi, mos ravishda, alohida ajratilmaydi. ICD-10-da "aniqlanmagan birlamchi rivojlanish buzilishi" (F84.9) diagnostik toifasi ham mavjud. U umumiy aqliy rivojlanish buzilishlarining qisqacha tavsifiga mos keladigan, ammo yetarli ma'lumotga ega

bo'lmagan yoki mavjud bo'lmagan kasalliklar uchun ishlatiladi. **Giperaktiv buzilish, birgalikda aqliy zaiflik va stereotipik harakatlar (Overactive disorder associated with mental retardation and stereotyped movements).** Giperaktiv buzilish, birgalikda aqliy zaiflik va stereotipik harakatlar bilan (aqliy qaytish va stereotyped harakatlar bilan bog'liq bo'lgan haddan tashqari buzilish) Giperaktivlikning sezilarli namoyon bo'lishi, diqqatni jamlay olmaslik, shuningdek, stereotipik xatti-harakatlarga ega bo'lgan og'ir aqliy nogiron bolalarda yetarlicha aniq bo'lmagan buzilish bilan ifodalanadi. Stimulyatorlar odatda ularning holatini yaxshilamaydi-bundan tashqari, ularni qabul qilishda giyohvand moddalar og'ir disforik reaksiyalarni boshdan kechirishi mumkin. O'smirlik davrida giperaktivlik ko'pincha faollikning pasayishi bilan almashtiriladi. **Autik spektr buzilishi (ASB)** – Autizm spektrining buzilishi (asb) – bu ijtimoiy rivojlanishning buzilishi, aloqa qiyinchiliklari (ham nutq, ham nutqsiz), qiziqish sohasidagi nuqsonlar, stereotipik xatti-harakatlarning mavjudligi va boshqalar bilan tavsiflanadigan bir qator holatlarni birlashtirgan atama. "autizm spektri" atamasi adabiyotda ham keng qo'llaniladi. Autizm bilan bog'liq buzilishlar tushunchasi Kanner va Asperger davridan beri nazariy tushunchalarda mavjud edi: ikkalasi ham autizmning namoyon bo'lishi kabi qobiliyat va funksionallik darajasi sezilarli darajada farq qilishini tan olindi. Asperger sindromi bo'lgan ko'plab insonlar yaxshi rivojlangan yoki hatto yuqori intellektga ega bo'lib, tor predmetlar bo'yicha chuqur bilim sohalarini shakllantiradigan maxsus qiziqishlarga ega. Bunday sharoitda samaradorlik nihoyatda yuqori darajaga yetishi mumkin. Shunga qaramay, ular ijtimoiy va xulq-atvor doirasiga mos kelmaydigan kognitiv qiyinchiliklarga duch kelishlari odatiy hol.

Autizm spektrining buzilishining psixologik va pedagogik xususiyatlari “Autizm spektrining buzilishi” alohida tashxis emas, u holatlar guruhini anglatadi, shuningdek, autizm buzilishlarining namoyon bo'lishi va agressiyaning yuqori o'zgaruvchanligi, ushbu guruh bolalarining nutqi, kognitiv rivojlanishi darajasidagi sezilarli farqlar g'oyasini aks ettiradi. ASB aniqlangan bolalarning erta rivojlanishi, tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, autizm belgilari qanday va qachon paydo bo'lishi haqida bir nechta variant mavjud. Ba'zi bolalarda hayotning birinchi oylarida boshqa insonlar bilan o'zaro munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari qayd etiladi, bu yaqinlarning tashvishlarini keltirib chiqaradi, garchi oila a'zolari har doim ham o'z tashvishlarini mutaxassislarga aytolmaydilar. Bolalarning yana bir qismi odatda yaqin variantda rivojlanadi va bolaning xususiyatlari uning ulg'ayishi bilan uning yaqinlariga ko'rinadi, yoki bolaning nutqida, ijtimoiy rivojlanishida regressiya sodir bo'ladi. uning mavjud nutqiy va ijtimoiy ko'nikmalari yo'qoladi. Go'daklik yoki erta bolalik davrida o'zini namoyon qila boshlagan alomatlar uch yoshga kelib, autizm spektrining buzilishi alomatlari aniq bo'ladi. ASB bilan og'rigan bolalarning rivojlanishining to'rt guruhi mavjud bo'lib, ularning har biri tashqi dunyo bilan ijtimoiy aloqa qilishning o'ziga xos usuli bilan ajralib turadi:

1-guruh. Bola bilan o'zaro munosabatda bo'lishga urinayotganda, atrofda sodir bo'layotgan narsalarga to'liq befarqlik, haddan tashqari noqulaylik fenomeni bilan tavsiflanadi. Ijtimoiy faoliyatning yetishmasligi, hatto yaqin bo'lsa ham, boladan har qanday javobga erishish qiyin: tabassum bilan qarash. Ushbu guruhning bolalari tashqi dunyo bilan hech qanday aloqada bo'lmaslikka harakat qilishadi, ular hayotiy ehtiyojlarni, masalan, ochlikni e'tiborsiz qoldirishlari mumkin. Ko'zning ko'ziga qarashga toqat qilish va turli xil tana aloqalaridan qochadilar.

2-guruh. Atrof-muhitni faol ravishda rad etish. Bu ajralish sifatida emas, balki tashqi

dunyo bilan aloqada ehtiyotkorlik bilan selektivlik sifatida tavsiflanadi, bola cheklangan insonlar bilan muloqot qiladi, ko'pincha bu ota-onalar, yaqin insonlar. Hayotning odatiy ritmining har qanday buzilishi bolada kuchli ta'sirchan reaksiyaga olib keladi. Ushbu guruh bolalari boshqalarga qaraganda ko'proq qo'rquv tuyg'usini boshdan kechirishga moyil bo'lib, ular tajovuzkor munosabatda bo'lishadi, tajovuz avtoagressiya (o'ziga qaratilgan tajovuz) shakllarini oladi. Turli xil ko'rinishlarning og'irligiga qaramay, bu bolalar 1-guruhga mansub bolalarga qaraganda hayotga ko'proq moslashgan.

3 guruh. Ushbu guruhning bolalari o'zlarining manfaatlari uchun atrofdagi dunyodan panoh topishga harakat qilishadi, va o'z dunyosida yashaydi. Shu bilan birga ularning hatti harakatlari barqaror takrorlash shakliga ega (stereotipik shakl) va rivojlanish xususiyatga ega emas. Xobbilari doimiy xarakterga ega, bola yillar davomida bir xil predmetda gaplashishi, o'yinlarda bir xil syujetni chizishi yoki takrorlashi mumkin. Ularni qiziqishlari ko'pincha qo'rqinchli, tajovuzkor xarakterga ega.

4-guruh. Atrof-muhit bilan o'zaro aloqa qilishdagi qiyinchiliklar bilan nomoyon bo'ladi. ASB namoyon bo'lishining eng yengil varianti. Asosiy xususiyat-bu hissiy zaiflikning kuchayishi, agar bola biron bir to'siqni his qilsa, munosabatlardan qochishda namoyon bo'ladi.

Autizmli bolalarlar odatda aloqa qobiliyatlarini, ya'ni boshqa insonlar bilan muloqot qilish qobiliyatini buzadilar. Bu bolalarning dastlabki belgilari 2 yoshgacha namoyon bo'lishi mumkin. Ko'z bilan aloqa buzilgan bo'lsa, yengil alomatlar ham, umuman bo'lmaganda og'irroq alomatlar ham paydo bo'lishi mumkin. Bir yoshgacha bo'lgan bolalarda autizm belgilari ma'lum bir imo-ishorani qo'llashlari, biror narsa olishni xohlashlari bilan namoyon bo'ladi, lekin shu bilan birga ularni o'z o'yinlariga qo'shib, ota-onalarning e'tiborini jalb qilishga intilmaydilar. Bola u bilan muloqot qilishga harakat qilayotgan insonning yaxlit qiyofasini idrok eta olmaydi. Hatto fotosurat va videoda ham bunday chaqaloqning yuz ifodalari hozirgi vaziyatga javob bermasligini tan olish mumkin. Kimdir uni xursand qilmoqchi bo'lsa, u tabassum qilmaydi, lekin o'z ozidan xech qanday sababsiz kulishi mumkin.

Chaqaloq imo-ishoralarni faqat ehtiyojlarni ko'rsatish uchun ishlatadi. Qoida tariqasida, hatto bir yoshgacha bo'lgan bolalarda ham qiziqish keskin namoyon bo'ladi, agar ular qiziqarli predmetni ko'rsalar – chaqaloq kuladi, barmog'ini ko'rsatadi, quvonchli xatti-harakatlarni namoyish etadi. Autizmli bolalarlar ko'pincha dialogda qatnashmaydilar. Odatda, boshqa insonning o'zini qanday ifoda etishi ular tomonidan tushunarsiz narsa sifatida qabul qilinadi. Autizmli bolalarik nutq odatda monoton, his-tuyg'ulardan xoli. Iboralar ko'pincha uzilib qoladi, masalan, autizmli bolalar "men suv istayman" deyish o'rniga "suv xoxlidi"deb aytadi. Ko'pincha autizm sindromli insonlar boshqa insonlar aytgan jumlar va iboralarni takrorlaydilar, autizmli bolalarlar ko'pincha aytayotgan gaplarining mazmunini tushunmaydilar.

Autizmli bolalar inson gapirish o'rniga qichqirishi yoki ko'zlariga biror narsa olib qochishi mumkin. Xulq-atvor autizm bilan og'rikan insonni oldindan aytib bo'lmaydi. Bunday insonlar ko'pincha shaklini his qilish uchun turli xil narsalarga tegishadi.

Autizmga chalingan ko'plab bolalar va kattalarda doimiy odatlar bo'lishi mumkin. Hatto cho'milish kabi mashg'ulotlar ham autizmli inson uchun juda qiyin bo'lishi mumkin: u vannada ma'lum miqdorda suv, suvning aniq harorati, bir xil sochiq va ilgari ishlatgan sovunni talab qiladi. Maqsadsiz xatti-harakatlar yoki harakatlar ham kuzatilishi mumkin. Masalan,

inson doimo sochlarini tortib olishi yoki barmog'iga o'rashi, oyoq uchida yurishi, qarsak chalishi va hokazo... bola yoki kattalar doimiy ravishda bir xil o'yin o'ynashi yoki bir xil o'yinchoqni olib yurishi mumkin. Masalan, bola barcha o'yinchoqlarini ketma-ket joylashtirishi mumkin, kattalar esa har kuni bir xil harakatni takrorlab, kiyim bilan ham shunday qilishlari mumkin.

Autizmli bolalarni to'xtatish uchun har qanday urinish bilan, u oldindan aytib bo'lmaydigan reaksiyani kutish mumkin, shu jumladan u zarba berishi ham mumkin. Burash, ochish yoki yopish mumkin bo'lgan narsalar autizmli bolalarlarning e'tiborini tortadi. Agar autizmli bolalar yolg'iz qolsa, u soatlab yolg'iz o'tirishi, biror narsani aylantirishi yoki aylanishini kuzatishi, chiroqni yoqishi yoki o'chirishi mumkin. Ba'zi autizmli bolalarlar qog'ozni g'irchillashi yoki qog'oz parchasi kabi jonsiz narsalarga nisbatan o'ziga xos "sevgi" ni rivojlantiradilar.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Дробинская, Анна Олеговна. Школьные трудности «нестандартных» детей / А. О. Дробинская. – Москва: Школьная пресса, 2006. – 126 с.
2. Лютова, Елена Константиновна. Тренинг эффективного взаимодействия с детьми: комплексная программа / Елена Лютова, Галина Моница. – Москва: Сфера; Санкт-Петербург : Речь, 2008. – 190 с.: ил.
3. Саматова, Альбина Вильсуровна. Коррекция проявления аутичных черт у детей раннего возраста с глубокими нарушениями зрения / А. В. Саматова; Российская государственная библиотека для слепых. – Москва : РГБС, 2012. – 59 с.
4. Архипов, Б. А. Нарушения восприятия «себя», как основная причина формирования искаженного психического развития особых детей / Б. А. Архипов, Е. В. Максимова, Н. Е. Семенова. – Москва : Диалог МИФИ, 2012. – 160 с.
5. Алвин, Дж. Музыкальная терапия для детей с аутизмом / Дж. Алвин, Э. Уорник ; перевод с английского Ю. В. Князькиной. – Москва : Теревинф, 2008. – 2008 с.